

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอันสืบเนื่องมาจากการลดอัตราการเกิดและอัตราการตายทำให้ประชากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2533 มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือเพิ่มจาก 1.2 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 4.6 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี พ.ศ. 2503 เป็นประมาณ 4.0 ล้านคน ในปี 2533 ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 7.3 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นการเพิ่มขึ้นประมาณ 3 เท่าในช่วงเวลาดังกล่าว ดังแสดงในตารางที่ 1.1 และ แผนภูมิที่ 1.1 และ 1.2 และคาดว่าประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 4.8 ล้านคน หรือร้อยละ 7.6 ของประชากรทั้งหมดของประเทศในปี 2543 และคาดว่าอีก 25 ปีข้างหน้า คือ พ.ศ. 2558 จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า คือประมาณ 8 ล้านคน นับเป็นการเพิ่มที่สูงกว่าการเพิ่มของประชากรทั้งประเทศ ในขณะที่สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น สัดส่วนของประชากรในวัยเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปีกลับลดลง โดยลดลงจากร้อยละ 43.2 ในปีพ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 28.8 ในปี พ.ศ. 2533 (กรมประชาสงเคราะห์, 2538)

ในขณะที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น สังคมไทยก็ได้เปลี่ยนโครงสร้างเป็นสังคมเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย กล่าวคือ ทำให้มีการทำงานนอกบ้านมากขึ้น การแยกครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัววงศ์เครือญาติ เป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคม ทำให้สถานภาพของผู้สูงอายุในครอบครัว และสังคมลดต่ำลง ดังที่ วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ (2528 : 44) กล่าวว่าในบางแห่งโดยเฉพาะเขตเมืองพบว่า ความเคารพและนับถือที่ผู้สูงอายุเคยได้รับเต็มที่ ทั้งในครอบครัวตนเองและจากสมาชิกอื่นในชุมชนเริ่มลดน้อยลง

จากการศึกษาวิจัยปัญหา และ การกำหนดนโยบายประชากรวัยชราในประเทศไทย กล่าวไว้ว่า สังคมไทยมีชนบทรอบเนินมประเพณีนับถือผู้ใหญ่ ความกตัญญู การยอมรับในคุณค่าของผู้สูงอายุ ทำให้ความผูกพันของผู้สูงอายุไทยกับครอบครัวนั้นมีมาก และลึกซึ้ง สถาบันครอบครัวไทยยังสามารถโอบอุ้มผู้สูงอายุไว้ได้เป็นอย่างดี (แวนทิพย์ น.สุวพร, 2518 : 30) แต่ในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ค่านิยมของการอยู่ร่วมกันของบุคคลในครอบครัวดังเช่นในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไป คนในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันน้อยมีการห่างเหินกันมากขึ้น นับวันผู้สูงอายุจะได้รับการคำจุนทางจิตใจลดลงตามลำดับ ความเครียดดังกล่าวของสังคมมีผลโดยตรงต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ (เกษม ดันติผลาชีวะ และ กุลยา ดันติผลาชีวะ, 2528 : 78) ซึ่งสอดคล้องกับนันทนีย์ ไชยสุด (2524 : 89) ที่กล่าวว่า เมื่อพิจารณาถึงลักษณะโครงสร้างและสภาพของสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมาก ย่อมมีผลกระทบต่อสวัสดิภาพของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งสังคมควรจะต้องรับภาระ และ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2526 : 2-3) ก็ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ว่ามีผลกระทบอย่างรุนแรง ต่อสภาพการดำเนินชีวิตของคนไทย ชีวิตที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ทำมาหากินตามสบาย มีความสุขกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม มีน้ำใจไมตรี เกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน ก็ได้แปรเปลี่ยนเป็นชีวิตที่ต้องแก่งแย่ง แข่งขันในการทำมาหากินและการแสวงหาโอกาสเพื่อประโยชน์ส่วนตน ซึ่งสอดคล้องกับที่ วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ (2528 : 43) ได้รายงานปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในทางเศรษฐกิจและสังคม กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมว่าเมื่อพิจารณาอย่างละเอียด จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ในประเทศเรามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากประสบกับปัญหาด้านการมีผู้ดูแล ให้ความอบอุ่น และให้กำลังใจ ตลอดจนในเรื่องของที่อยู่อาศัย ปัญหาดังกล่าวดูเหมือนจะขยายออกไปในวงกว้างยิ่งขึ้น ปัญหาบางอย่างที่ไม่เคยปรากฏในอดีต ก็จะมีขึ้นในปัจจุบันดังได้มีการกล่าวถึงสังคมไทยว่า ได้วิ่งตามหลังประเทศตะวันตก เป็นชีวิตแบบตัวใครตัวมัน ทำให้ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างมากมาย การให้การสนับสนุนจุนเจือในยามเคราะห์โรค และรื่นเริงแก่สมาชิก การให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่จำเป็นกำลังสูญสลายไป (แมน สารรัตน์, 2526 : 11-20) และยังมีผู้ให้ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการบริการผู้สูงอายุว่า เพราะสังคมไทยอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนรุ่นใหม่เริ่มที่จะไม่ยึดมั่นประเพณี การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม ภายในครอบครัว ทำให้การดูแลผู้สูงอายุทำได้ยากขึ้น ประกอบกับสภาพต่างๆในสังคมที่เกิดขึ้น เช่น การย้ายถิ่นของคนหนุ่มสาว จากชนบทมาสู่เมือง และความ

จำเป็นทางเศรษฐกิจ จากเหตุผลดังกล่าวผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มที่จะถูกทอดทิ้งมากขึ้นตามลำดับ ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุมากมาย เช่น ด้านสุขภาพอนามัย,ด้านความมั่นคงของ รายได้และการทำงาน รวมถึงที่อยู่อาศัยที่มั่นคง เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มจำเป็นต้องเข้ารับ การสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนชราของรัฐฯ

การที่ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจำเป็นต้องย้ายที่อยู่อาศัยเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา หรือ สถานดูแลผู้สูงอายุนั้นมักจะมีสาเหตุมาจากการเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงใน ชีวิต ซึ่งรวมถึงเหตุการณ์ที่เรียงลำดับตั้งแต่การสูญเสียคู่ชีวิต หรือญาติสนิท จากการเจ็บป่วยรุนแรง อุบัติเหตุภายในบ้าน การเกษียณอายุ การย้ายออกของสมาชิกในครอบครัว และการย้าย ออกของเพื่อนสนิทในบริเวณข้างเคียง และความผันผวนทางเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชีวิตที่แต่ละคนได้พบเป็นผลลบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ (Montgomery,1965 : 83-105) และ สัมพันธ์กับการพิจารณาย้ายที่อยู่อาศัย (Nelson and Winter,1975 : 161-164) ดังนั้นผู้สูงอายุ กลุ่มดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพึ่งพาสถานสงเคราะห์คนชราของทางราชการ รวมถึงสถานดูแลคน ชราของมูลนิธิและของภาคเอกชน

การให้บริการในสถานสงเคราะห์คนชรา จึงนับวันจะมีความต้องการมากขึ้นเป็นเงาตาม ตัว จากสถิติของผู้สูงอายุที่สมัครเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราประเภทเสียค่าบริการ ของ กรมประชาสงเคราะห์ พบว่า ปี 2528-2533 มีผู้แจ้งความจำนงกว่า 1,000 คน จนถึงปัจจุบันนี้ ยังมีผู้แจ้งความจำนงที่จะเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรากว่า 1,000 คน แต่เนื่องจากรัฐบาล ยังมีขีดจำกัดในด้านงบประมาณการรับผู้สูงอายุ และการขยายสถานสงเคราะห์คนชรา ด้วยเหตุ ที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้ผู้สูงอายุ อาศัยอยู่กับครอบครัวมากกว่าการอาศัยในสถานสงเคราะห์ แต่ยังมีข้อบ่งชี้อีกประการหนึ่งซึ่งแสดงว่าผู้สูงอายุต้องการรับบริการในสถานสงเคราะห์คนชรา คือ ยังมีจำนวนผู้สูงอายุที่รอเข้ารับบริการในสถานสงเคราะห์คนชราอีกจำนวนมาก (กรมประชา สงเคราะห์, อ้างถึงใน บัญชา บุรณสิงห์, 2539 : 3)

ปัจจุบันการให้บริการของสถานสงเคราะห์คนชราทั้งของรัฐและมูลนิธิต่างๆ นับว่ายังไม่ เพียงพอต่อความต้องการ เพราะยังมีผู้สูงอายุเข้าคิวรอรับการสงเคราะห์อยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อ มีความต้องการมากขึ้นจึงมีภาคเอกชนหันเข้ามาผลิตที่อยู่อาศัยเพื่อสนองความต้องการของผู้สูง

อายุมากขึ้น เช่นโครงการบ้านสิริรังสฤษฏ์ ถนนพัฒนาการ แขวงสวนหลวง , โรงพยาบาลคามิลเลียน สามพราน นครปฐม โรงพยาบาลกล้วยน้ำไท สถานพักฟื้นคนชราไกลเด็นท์เยียร์ ถนนสุทธิสารวินิจฉัย รัชดาภิเษก ห้วยขวาง นอกจากนี้มูลนิธิแคนาดา จัดตั้งโรงเรียนอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุชื่อ โรงเรียนพลานามัย และปฐม วิทยาลัย เป็นต้น (ขวัญใจ เดชเสรสกุล, 2538)

แต่อย่างไรก็ตาม การให้บริการและสวัสดิการสังคมต่างๆสำหรับผู้สูงอายุยังมีขอบเขตและรูปแบบที่จำกัดไม่เพียงพอ และไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่มีปริมาณมากขึ้นตามจำนวนการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุ และปริมาณปัญหาต่างๆที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งผู้สูงอายุไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จึงส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ดังนั้นทั้งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันช่วยเหลือผู้สูงอายุโดยจัดหาทั้งในแง่สวัสดิการ, การบริการ , สถานพยาบาลและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้นจึงน่าจะหันมาให้ความสนใจกับประชากรผู้สูงอายุให้มากขึ้น เพื่อหาหนทางบรรเทาปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในวันข้างหน้า การศึกษาครั้งนี้ จึงทำให้ทราบถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันและความต้องการที่อยู่อาศัยหลังเกษียณของผู้สูงอายุ และทำให้ทราบถึงความต้องการในที่อยู่อาศัยว่ามีรูปแบบอย่างไร อีกทั้งแนวคิดในการจัดตั้งชุมชนพักอาศัยผู้สูงอายุและการบริการที่ควรจัดหาไว้ในชุมชนฯ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีรูปแบบที่เหมาะสมและสามารถตอบสนองให้เพียงพอับความต้องการของผู้สูงอายุ

แผนผังแสดงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

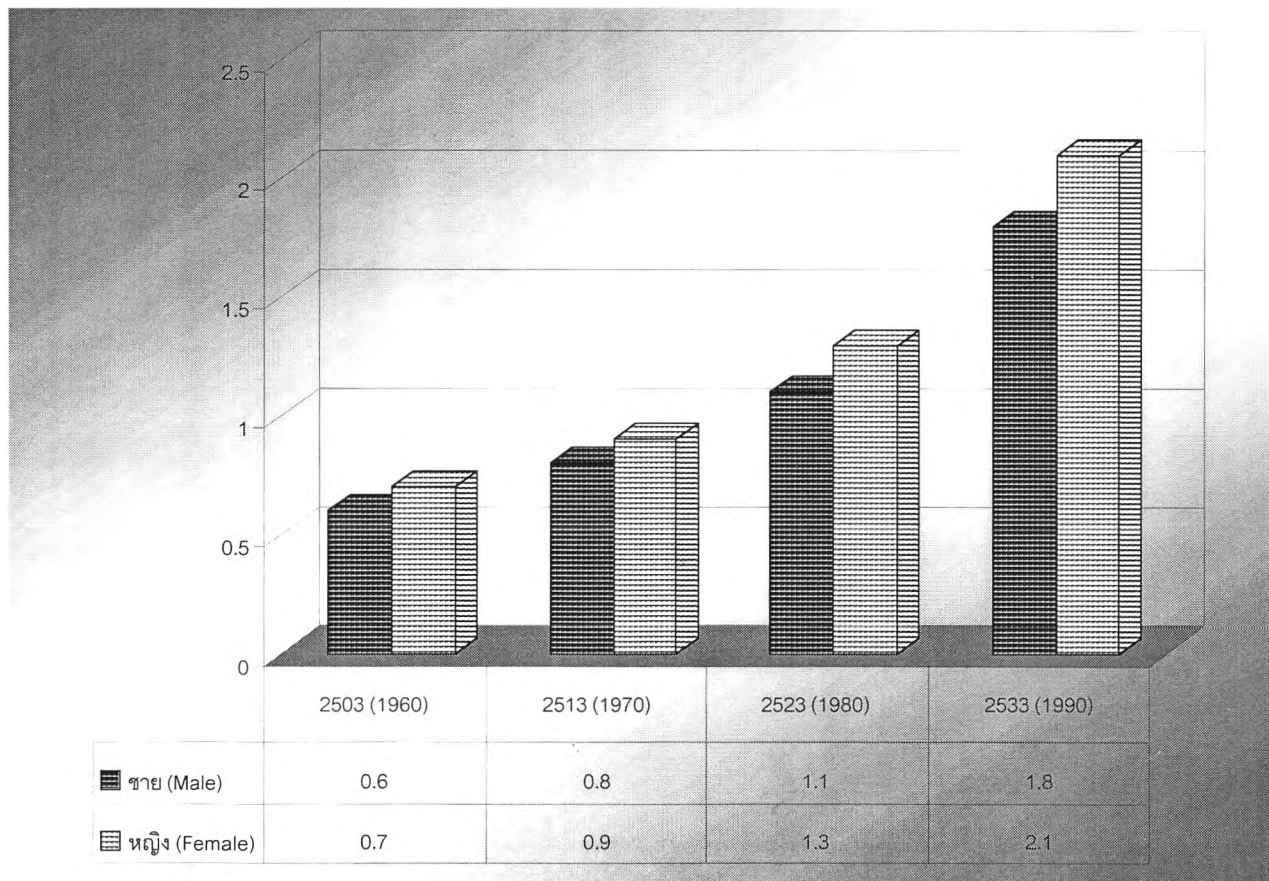
ตารางที่ 1.1 จำนวนและร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำแนกตามเขตการปกครองและภาค พ.ศ. 2503, 2513, 2523 และ 2533

เขตการปกครอง และภาค	จำนวน				อัตราร้อยละ				อัตราร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป			
	2503	2513	2523	2533	2503	2513	2523	2533	2503	2513	2523	2533
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
ทั่วราชอาณาจักร	26,257,900	34,397,400	44,824,500	54,532,300	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	1,210,300	1,683,200	2,445,300	3,974,900	4.6	4.9	5.5	7.3	100.0	100.0	100.0	100.0
ในเขตเทศบาล	3,273,900	4,553,100	7,632,900	10,206,900	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	-	215,000	400,400	647,300	-	4.7	5.2	6.3	-	12.8	16.4	16.3
นอกเขตเทศบาล	22,984,000	29,844,300	37,191,600	44,325,400	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	-	1,468,200	2,044,900	3,327,600	-	4.9	5.5	7.5	-	87.2	83.6	83.7
กรุงเทพมหานคร	2,136,400	3,077,400	4,697,000	5,875,900	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	99,700	141,200	237,700	346,700	4.7	4.6	5.1	5.9	8.2	8.4	9.7	8.7
ภาคกลาง (ไม่รวม กทม.)	6,134,900	7,534,500	9,726,300	12,071,800	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	331,900	440,700	644,400	1,011,800	5.4	5.8	6.6	8.4	27.4	26.2	26.3	25.5
ภาคเหนือ	5,723,100	7,488,700	9,074,100	10,583,300	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	268,900	386,200	532,600	890,300	4.7	5.2	5.9	8.4	22.2	22.9	21.8	22.4
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8,991,500	12,025,100	15,698,900	19,037,300	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	343,500	468,100	686,900	1,215,800	3.8	4.0	4.4	6.4	28.4	27.8	28.1	30.6
ภาคใต้	3,272,000	4,271,700	5,628,200	6,964,000	100.0	100.0	100.0	100.0				
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	166,300	247,000	343,700	510,300	5.1	5.8	6.1	7.3	13.8	14.7	14.1	12.8

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 1.1 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำแนกตามเพศ จากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2503, 2513, 2523, และ 2533

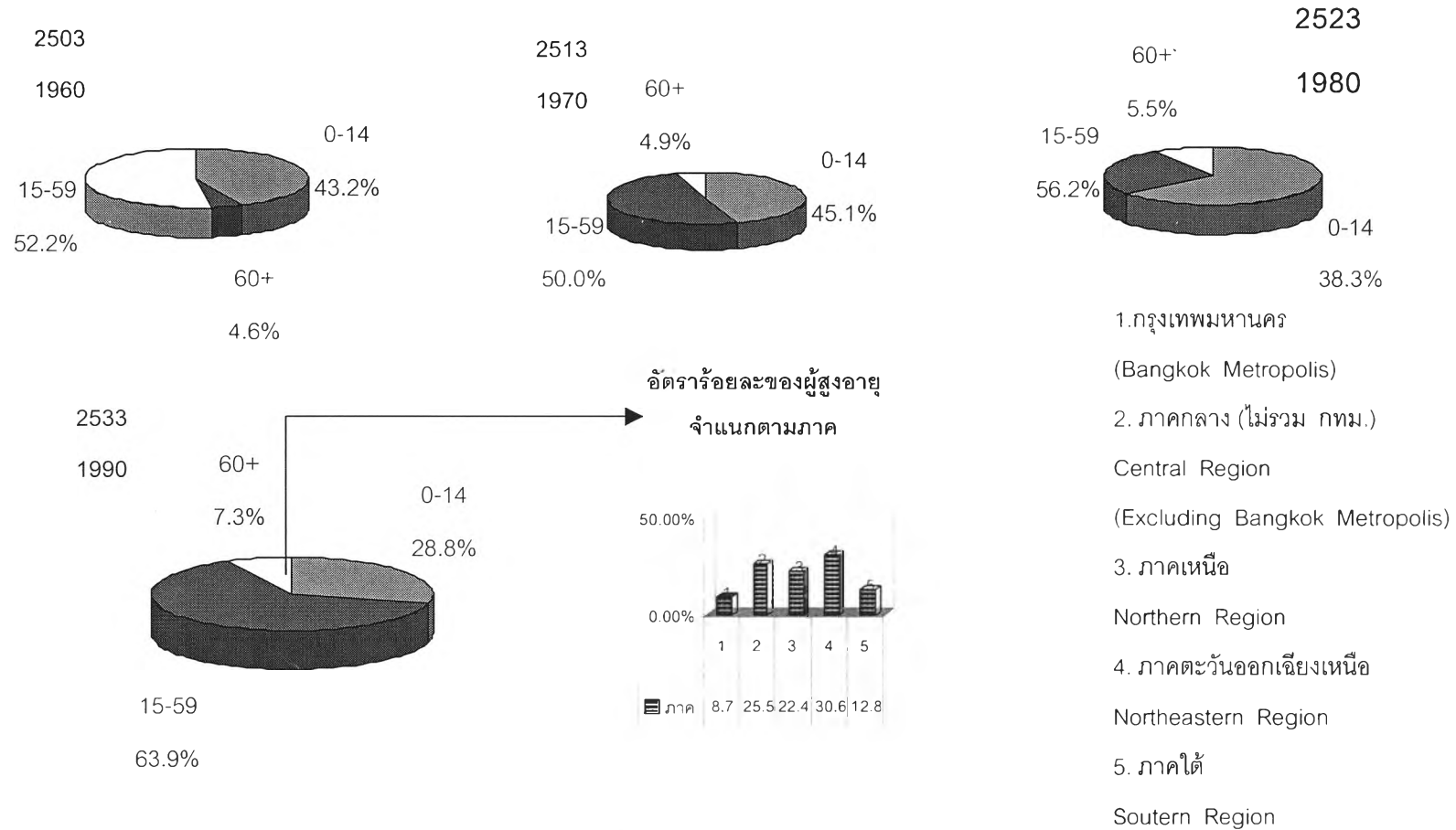
CHART 1.1 POPULATION AGED 60 YEARS AND OVER BY SEX :1960, 1970, 1980 AND 1990 POPULATION AND HOUSING CENSUS

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 1.2 อัตราร้อยละของประชากร จำแนกตามหมวดอายุ จากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2503, 2513, 2523 และ 2533

CHART 2 PERCENTAGE OF POPULATION BY AGE GROUP : 1960, 1970, 1980 AND 1990 POPULATION AND HOUSING CENSUS

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การคาดการณ์จำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในเขตกรุงเทพมหานคร

เนื่องจากตัวเลขจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในตารางที่ 1.1 ที่ได้จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีถึงปี 2533 ซึ่งไม่ทันสมัย ดังนั้นจึงนำมาคำนวณหาตัวเลขประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในปี 2539 จากสูตรทางสถิติ

$$SS_{xx} = \frac{\sum X^2 - (\sum X)^2}{N}$$

$$SS_{yy} = \frac{\sum XY - \frac{\sum X \sum Y}{N}}$$

X_1	Y_1	XY	X^2
2503	99700	249549100	6265009
2513	141200	354835600	6315169
2523	237700	599717100	6365529
2533	346700	878191100	6416089
<u>10072</u>	<u>825300</u>	<u>2082292900</u>	<u>25361796</u>

$$SS_{xx} = \frac{25361796 - \frac{(10072)^2}{4}}{4} = 500$$

$$SS_{xy} = \frac{2082292900 - \frac{(10072)(825300)}{4}}{4}$$

$$b = \frac{SS_{xy}}{SS_{xx}} = \frac{4187500}{500} = 8375$$

$$a = \bar{Y} - b\bar{X} = \frac{825300}{4} - 8375 \left(\frac{10072}{4} \right) = -20881925$$

$$\bar{Y} = a + b\bar{X} = -20881925 + 8375(X)$$

$$X = 382,200 \quad \therefore \text{ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในปี 2539} = 382,200 \text{ คน}$$

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ, สังคม, สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีผลต่อความต้องการที่อยู่อาศัยเมื่อถึงวัยเกษียณอายุ
2. เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตและสภาพที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาความต้องการทางด้านที่อยู่อาศัยและการบริการด้านผู้สูงอายุเมื่อเกษียณ
4. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตเมื่อเกษียณอายุ
5. เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดตั้งชุมชนพักอาศัยผู้สูงอายุเพื่อหาแนวทางในการวางแผนและพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สมมุติฐานในการศึกษา

1. ลักษณะความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม
  - 1.1 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัย
  - 1.2 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งที่อยู่อาศัยที่ต้องการหลังเกษียณ
  - 1.3 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับระดับราคาที่อยู่อาศัยที่ต้องการหลังเกษียณ
  - 1.4 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความต้องการย้ายเข้าไปอยู่ในชุมชนพักอาศัยผู้สูงอายุ
  - 1.5 ตำแหน่งหน้าที่การงานมีความสัมพันธ์กับระดับราคาที่อยู่อาศัยที่ต้องการหลังเกษียณอายุ
2. สภาพที่อยู่อาศัยที่เป็นเจ้าของในปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม
  - 2.1 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับประเภทที่อยู่อาศัยที่เป็นเจ้าของ
  - 2.2 รายได้ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งของที่อยู่อาศัยที่เป็นเจ้าของ
3. หลังเกษียณอายุผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่ย้ายที่อยู่อาศัยและยังคงอาศัยอยู่ในที่อยู่อาศัยเดิมกับลูกหลาน ซึ่งอ้างอิงจากผลการศึกษาของ Isaac Green และคณะที่กล่าวว่า 90 % ของผู้สูงอายุจะไม่ย้ายที่อยู่อาศัยหลังจากที่พวกเขาอายุ 65 ปี
4. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราของทางราชการ

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ชาย-หญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ถึง 64 ปี หรือ เป็นผู้ที่เกิดในพ.ศ. 2475-พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นช่วงที่ เริ่มมีการ วางแผนการเกษียณอายุและ ดำเนินการเรื่องอสังหาริมทรัพย์

2. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้อยู่ในเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย 6 แขวง คือ แขวงพระโขนง , แขวงคลองเตย, แขวงคลองตัน, แขวงพระโขนงเหนือ, แขวงคลองเตยเหนือ และแขวงคลองตันเหนือ

เขตคลองเตยมีประชากรทั้งสิ้น 226,102 คน ซึ่งมีรายละเอียดของประชากรในแขวงต่างๆ ดังในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนประชากรของเขตคลองเตยแยกตามแขวง

แขวง	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
คลองเตย	47,478	49,013	96,491	33,552
คลองตัน	8,639	9,037	17,676	7,313
พระโขนง	15,467	16,218	31,685	10,986
รวม	71,584	74,268	145,852	51,851
คลองเตยเหนือ	4,069	4,314	8,383	7,134
คลองตันเหนือ	21,413	23,199	44,612	23,626
พระโขนงเหนือ	13,014	14,241	27,255	9,747
รวม	38,496	41,754	80,250	10,507
รวมประชากรทั้งสิ้น	110,080	116,022	226,102	62,358

ที่มา : สำนักงานเขตคลองเตย

จากประชากรทั้งหมดพบว่ามียุทธกลุ่มผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 55-64 ปี จำนวน 17,405 คน ซึ่งแยกเป็นแขวงต่างๆดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 จำนวนประชากรสูงอายุที่มีอายุ 55-64 ปี ของเขตคลองเตย แยกตามแขวง

แขวง	ชาย	หญิง	รวม
คลองเตย	3,206	3,422	6,628
คลองตัน	610	702	1,312
พระโขนง	1,232	1,361	2,593
รวม	5,048	5,485	10,533
คลองเตยเหนือ	458	407	865
คลองตันเหนือ	1,664	1,991	3,655
พระโขนงเหนือ	1,077	1,275	2,352
รวม	3,199	3,266	6,872
รวมประชากรทั้งสิ้น	8,247	8,751	17,405

ที่มา : สำนักงานเขตคลองเตย

เหตุผลในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. เป็นกลุ่มที่เริ่มมีการวางแผนทางด้านการเกษียณอายุ จากคำกล่าวของ Bernard J. Winger และ Ralph R. Fransca (1986 : 55) ได้พูดถึง Life Cycle ของคนว่า ช่วงอายุตั้งแต่ 55 จนถึง 64 ปี จะเริ่มมีการวางแผนการเกษียณอายุและดำเนินการเรื่องอสังหาริมทรัพย์ ส่วนช่วงอายุ 65 ปีขึ้นไปนั้น ไม่ทำการศึกษา เพราะจากทฤษฎี ของ Isaac Green และคณะ (Isaac Green et al. 1975 : 10-30) กล่าวว่า 90 % ของผู้สูงอายุจะไม่ย้ายที่อยู่อาศัยหลังจากที่พวกเขาอายุ 65 ปี

2. เขตคลองเตยเป็นเขตที่ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรที่มีระดับรายได้ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยประเมินจากสภาพที่อยู่อาศัย โดยอ้างอิงจากแนวคิดของ Alonsol (Alonsol, 1964, อ้างถึงในสุทธิพงษ์ บุญฤทธิ์, 2538 : 24) ที่กล่าวสรุปว่า ราคาที่พักอาศัยสัมพันธ์กับรายได้ และความสามารถในการจ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยนั้น

ในเขตคลองเตยประกอบไปด้วยแขวงต่างๆซึ่งมีระดับราคาของที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน เช่น ย่านสุขุมวิท เป็นย่านที่มีระดับราคาที่ดินสูงจึงมักเป็นที่อยู่อาศัยของคนระดับรายได้สูง และย่านคลองเตยซึ่งที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะเป็นตึกแถวและชุมชนแออัด ส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยของคนระดับรายได้ปานกลางที่มีที่อยู่อาศัยอยู่บนถนนพระราม 4 และระดับรายได้ต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในแถบชุมชนแออัดคลองเตย ซึ่งกลุ่มคนทั้ง 3 ระดับนี้มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงทำให้ทราบถึงความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่มีความหลากหลายในด้านรายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา เป็นต้น

ย่านสุขุมวิท เป็นทำเลที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่มีระดับรายได้สูง ซึ่งผู้ที่สามารถจะครอบครองที่อยู่อาศัยในย่านนี้ได้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ดีเก่า หรือผู้ที่มีรายได้สูง ลักษณะบ้านพักอาศัยของคนกลุ่มนี้จะเป็นบ้านเดี่ยวซึ่งมีเนื้อที่ 100 ตารางวาขึ้นไป หรืออาคารชุดราคาสูง อาชีพของคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของกิจการ หรือมีที่ดิน ,ตึกแถวให้เช่า หรือรับราชการ เนื่องจากร่ำรวยจากมรดกเก่า เนื่องจากระดับราคาที่ดินในย่านนี้มีราคาสูงมาก รวมถึงราคาของอาคารชุดในย่านนี้จะมีราคาต่อตารางเมตรสูงกว่าย่านอื่นๆ เพราะอยู่ในทำเลใจกลางของธุรกิจ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทห้างสรรพสินค้าและร้านค้าจำนวนมาก และมีอาคารชุดสำนักงานเกิดขึ้นมากมายจนกลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน (มานพ พงศทัต, 2527) ดังนั้นระดับราคาที่สูงของอสังหาริมทรัพย์สามารถสะท้อนถึงระดับฐานะทางสังคมและรายได้ที่สูงของผู้อยู่อาศัยตามไปด้วย

ย่านคลองเตย ซึ่งจุดใหญ่ของย่านนี้คือท่าเรือคลองเตย ซึ่งจะมีกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่อพยพมาจากต่างจังหวัดเพื่อมาหางานทำในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และไม่มีกำลังทรัพย์หรือรายได้พอที่จะเช่าบ้านอยู่ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมีการบุกรุกที่ดินของทางราชการซึ่งเป็นที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย คนกลุ่มนี้ เข้ามาสร้างบ้านเรือนและตั้งรกรากอยู่ในย่านนี้มาเป็นเวลาหลายสิบปี ซึ่งลักษณะที่อยู่อาศัยไม่มีความมั่นคง และการวางแผนไม่มีระเบียบแบบแผน รวมทั้งสาธารณูปโภคไม่มีการวางแผนที่ดีพอ จึงเกิดเป็นชุมชนแออัดขึ้น ซึ่งคนกลุ่มนี้มีรายได้น้อย เป็นลักษณะหาเช้ากินค่ำ จึงไม่มีความสามารถที่จะวางแผนในด้านที่อยู่อาศัยได้ (ชัชศรี บุญนาค, 2525 : 2)

กลุ่มคนอีกระดับหนึ่งคือกลุ่มระดับรายได้ปานกลาง จากการเข้าไปสำรวจพื้นที่พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน มีที่อยู่อาศัยอยู่บนถนนพระราม 4 ลักษณะที่อยู่อาศัยจะเป็น ตึกแถว และอาชีพส่วนใหญ่จะมีอาชีพค้าขาย เช่น ขายก๋วยเตี๋ยว, ค้าไม้, ขายอุปกรณ์ทำขนม เป็นต้น ซึ่งใช้ที่อยู่อาศัยเป็นร้านค้าไปด้วยในตัว ส่วนใหญ่จะอยู่ในย่านคลองเตยและถนนพระราม 4

ย่านพระโขนง เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มรายได้ปานกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยประเมินจากลักษณะที่อยู่อาศัยที่เป็นตึกแถวสภาพค่อนข้างเก่า คนกลุ่มนี้มักจะมีอาชีพค้าขายเป็นหลัก

3. ตัวแปร ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้คือ

- 3.1 ตัวแปรทางด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ, สังคม, สุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น รายได้, ภาระหนี้สิน, อาชีพ, การศึกษา, อายุ, คู่สมรส, จำนวนบุตร, สุขภาพกาย และสุขภาพจิต
- 3.2 ตัวแปรด้านวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน
- 3.3 ตัวแปรด้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เช่นลักษณะที่อยู่อาศัย, ลักษณะการอยู่อาศัย, ปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในปัจจุบัน
- 3.4 ตัวแปรด้านความต้องการที่อยู่อาศัย ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ
  1. ทำเลที่ตั้ง
  2. ลักษณะอาคารที่อยู่อาศัย
  3. สภาพแวดล้อมภายนอกตัวบ้าน
  4. ปัจจัยที่ใช้ในการเลือกซื้อที่อยู่อาศัย
  5. ราคา
- 3.5 ตัวแปรด้านแนวทางการดำเนินชีวิตเมื่อเกษียณอายุ เช่น รายได้, อาชีพ, ผู้ที่จะอยู่ด้วย และกิจกรรมในเวลาว่าง

3.6 ตัวแปรด้านแนวคิดในการจัดตั้งชุมชนพักอาศัยผู้สูงอายุ

1. ความเห็นในการจัดตั้งชุมชนพักอาศัยผู้สูงอายุ
2. สาธารณูปโภค (Infrastructure)
3. สาธารณูปการ (Facilities) เช่น Day Care Center, ตลาด, Health Center
4. สันทนาการ (Recreation) เช่น กีฬา, การออกกำลังกาย เป็นต้น
5. สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน ฯลฯ เช่น โรงพยาบาล, ร้านอาหาร, ร้านขายของ และสวนสาธารณะ เป็นต้น
6. บริการชุมชน (Community Service) เช่น การรักษาความปลอดภัย, การรักษาความสะอาด, การบริการขนส่ง เป็นต้น
7. การพัฒนาชุมชน (Community Development) เช่น การบริหารองค์การ เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ,สังคม, สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ของผู้สูงอายุที่มีผลต่อสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันและลักษณะความต้องการด้านที่อยู่อาศัยเมื่อถึงวัยสูงอายุ รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน
2. เพื่อทราบถึงความต้องการที่อยู่อาศัยเมื่อถึงวัยสูงอายุของผู้สูงอายุในโครงสร้างสังคมไทยทั้งลักษณะและประเภทของที่อยู่อาศัยรวมถึงการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆในการอยู่อาศัย
3. เพื่อเสนอแนวทางในการวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ
4. เพื่อกระตุ้นให้มีการบริการทางด้านที่อยู่อาศัยและสวัสดิการด้านผู้สูงอายุเพื่อสนองความต้องการของผู้สูงอายุให้มากขึ้น
5. เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุมีความสุขในบั้นปลายชีวิตและลดปัญหาสังคม

คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- ผู้สูงอายุ/คนชรา หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป
- การเกษียณอายุ หมายถึง การออกจากตำแหน่งทางสังคมหรือหน้าที่การงานตามอายุ เพราะเหตุอายุครบกำหนดที่หน่วยงานนั้นกำหนดไว้เช่น ราชการไทย กำหนดให้ข้าราชการครบกำหนดเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี ส่วนในภาคเอกชนมีการกำหนดอายุไว้แตกต่างกัน ซึ่งมักจะอนุโลมใช้เวลา 60 ปี ตามราชการเป็นส่วนมาก บางแห่งก็กำหนดไว้ 55 ปี
- ที่อยู่อาศัย หมายถึง อาคารที่ปลูกสร้างขึ้นเพื่อการอยู่อาศัย มีหลายประเภท เช่น บ้านเดี่ยว บ้านแฝด ทาวน์เฮ้าส์ อาคารชุด อพาร์ทเมนต์ เรือนแถว เป็นต้น
- บ้านเดี่ยวสร้างเอง หมายถึง บ้านที่แยกเป็นหลังเดี่ยว มีบริเวณห่างรอบตัวบ้าน ผู้อยู่อาศัย หรือเคยอยู่อาศัยเป็นผู้จัดสร้างเอง
- บ้านเดี่ยวจัดสรร หมายถึง บ้านที่แยกเป็นหลังเดี่ยว มีบริเวณห่างรอบตัวบ้าน ผู้ประกอบการจัดสรรเป็นผู้จัดสร้าง
- บ้านแฝด หมายถึง บ้าน 2 หลัง มีโครงสร้างด้านหนึ่งติดกัน มีบริเวณห่างรอบตัวบ้าน 3 ด้าน
- ทาวน์เฮ้าส์ หมายถึง บ้านหลายๆหลังที่ปลูกเรียงติดกัน มีบริเวณเพียงเล็กน้อยหน้าบ้าน
- อพาร์ทเมนต์ หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง ส่วนมากมักสร้างขึ้นไปในแนวสูง แต่ละชั้นแบ่งเป็นส่วนๆเพื่อการอยู่อาศัย ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยโดยการเช่า
- แฟลต หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นในแนวสูง แต่ละชั้นแบ่งเป็นห้องเพื่อการอยู่อาศัย มีทั้งที่เป็นสวัสดิการการเช่า และการซื้อในรูปแบบของอาคารชุด จัดทำโดยภาครัฐและเอกชน

- อาคารชุด หมายถึง อาคารที่มีความหนาแน่น บุคคลผู้เป็นเจ้าของสามารถแบ่งกรรมสิทธิ์การครอบครองออกเป็นส่วนๆ โดยแต่ละส่วนประกอบด้วยกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สินส่วนบุคคล และกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สินส่วนกลาง
- บ้านพักทางราชการ หมายถึง บ้านพักที่รัฐบาลจัดไว้ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน มีทั้งที่เป็นแฟลต บ้านเดี่ยว และเรือนแถว
- บ้านพักตากอากาศ หมายถึง บ้านที่ปลูกสร้างขึ้นเพื่อการพักผ่อน มักอยู่ตามต่างจังหวัดหรือชานเมือง
- เรือนแถวไม้ หมายถึง อาคารที่พักอาศัยที่ปลูกสร้างด้วยไม้ ซึ่งปลูกสร้างติดต่อกันเป็นแถวเกินกว่าสองห้อง
- สวนเกษตร หมายถึง ที่ดินจัดสรรประเภทหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตร อยู่ตามชานเมืองกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด
- ชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง สถานที่ที่ให้บริการด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ อาจเป็นลักษณะของหมู่บ้านหรืออาคารชุด โดยมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และมีบริการด้านต่างๆที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ซึ่งอาจดำเนินการโดยเอกชนและมีค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัย

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. การศึกษาครั้งนี้ ทำการสำรวจข้อมูลจากผู้สูงอายุจากเขตคลองเตย ถึงแม้ว่าจะสามารถหา รายชื่อและที่อยู่ของบุคคลกลุ่มนี้ได้ แต่การที่จะลงภาคสนามเพื่อไปสัมภาษณ์หรือหาตัวผู้ ตอบแบบสอบถามตามรายชื่อก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย เพราะผู้ตอบอาจจะไม่อยู่ในเวลานั้น ดังนั้น ในการรวบรวมข้อมูลจึงใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์แล้วให้กลุ่มตัวอย่างกรอกแบบ สอบถามและส่งกลับมา การตอบแบบสอบถามทางไปรษณีย์ จะมีข้อดีคือมีอิสระในการตอบ แบบสอบถาม จึงทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง แต่มีข้อเสียคือ บางท่านไม่เข้าใจคำถามจึงทำให้มี การตอบแบบสอบถามเกินหรือบางท่านตอบขาดไป จึงทำให้แบบสอบถามไม่สมบูรณ์ ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์เพื่อการสอบถามในกรณีที่ไม่เข้าใจคำถามแล้วก็ตาม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างแต่ละท่านจะส่งแบบสอบถามที่ตอบแล้วกลับมา ช้าเร็วแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยต้องใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ในการรวบรวมแบบสอบถามที่ส่ง แต่ละครั้ง และในการส่งแต่ละครั้งก็ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะได้รับแบบสอบถามมา มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ในการส่งแบบสอบถามแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องทยอยส่งแบบสอบถามตามข้อจำกัดในด้านงบประมาณ
2. การรวบรวมข้อมูลความต้องการของผู้สูงอายุในเขตคลองเตยเพียงเขตเดียวนั้น เป็นผลดีคือ สะดวกในการรวบรวมข้อมูล เพราะมีหลายกลุ่มรายได้ อาชีพ การศึกษา ระดับฐานะทาง สังคมที่แตกต่างกัน รวมอยู่ในเขตเดียวกัน แต่ผลการศึกษายังไม่สามารถเป็นภาพรวมของผู้ สูงอายุทั้งประเทศได้ เพราะจำนวนประชากรของแต่ละกลุ่มรายได้ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง ยังมีปริมาณที่ไม่มากพอที่จะเป็นตัวแทนของประชากรผู้สูงอายุทั้งประเทศได้ ดังนั้นถ้ามีการ วิจัยในขอบเขตที่กว้างขึ้นในระดับจังหวัด อาจจะได้ภาพรวมความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้สูง อายุในด้านข้อมูลและแนวคิดที่ชัดเจนมากขึ้น